

КРАЉ ЛАЈ И ПОЛИТИКА

или како обогалити модерног Едипа

Сретен Марић је у својим *Белешкама њоводом Есхила* потпуно растурио мит о Едипу показавши да највећи „комплексаш” у античкој трагедији ипак није син тебанског краља, како је то својевремено мислио Фројд, већ управо сам краљ Тебе. Психоанализа је, дакле, по Марићу превидјела један опаснији, актуелнији и перманентнији друштвени проблем. С тим у вези, чини се да модерна политика појединих друштава, о било ком степену власти да је ријеч, већ дуже времена болује од истог оног комплекса од којег је боловао и сам Лај. То је комплекс „ефемерности”. Комплекс који се може описати и као страх од наслједника, страх од смјене и предаје власти/престола/фотеље, опсесивно чување позиција које саме по себи подразумевају некакву моћ. Лајев комплекс, дакле, представља вољу за моћ зарад моћи саме и вољу за власт зарад саме власти. Тај комплекс присутан је код оних који сједањем на престо/фотељу преузимају моћ позиције, али својим сједањем позицију не чине моћнијом. Моћнијом у оном смислу ријечи да ће својим дјелима заслужити оно што ниједна позиција сама по себи не гарантује: поштовање и повјерење оних над којима се влада, односно посједује извјесна моћ.

Каквим ће се, међутим, лукавством послужити модерни „владари” како би обезбиједили сопствено трајање на незаслужено приграбљеним функцијама и како би што дуже држали престо под својим дупетом? Послужиће се истим оним триком којим се својевремено послужио Лај. Суштина тог трика је да се обогалти Едип. Да се потенцијални наслједник учини кљастим „како никада не би могао да ступа сигурним, пуним корацима напријед”. Да се онај који би могао да их свргне са власти и постави на мјесто које им припада онеспособи за такав чин. Првобитном Лају промакло је оно што није његовој модерној инкарнацији.

Првобитни Лај занемарио је чињеницу да се сигурни и пуни кораци, за које је желио да онеспособи сина, не праве ногама. За разлику од њега, модерни Лај је својој дјечи обогалио свијест, а са тако обогаленом дјецом

свако може да се игра како хоће. Тако су дјеца, која су била грађани Тебе, постала предмет над којим се у њој влада. Једне је убиједио како је Теба одавно пропала и како све више безнадежно пропада. Како у њој не постоји више ништа вриједно што би се могло спасити и што би их могло занимати. Угасио им је, дакле, сваки облик наде и вјере у идеју да се за Тебу вриједи борити. Тако обogaљене Едипе нема потребе тјерати. Они напуштају своју Тебу сами, без икаквог интересовања за њу, желећи да је што прије забораве. Друге, аморалне и бескрупулозне, али и оне најугроженије, увјерио је како је једини кључ опстанка у Теби служење њему. Понизно и подвијеног репа којим се стидљиво маше. Првима је подарио шугаве комадиће власти, како би задовољио њихов его. Другима, оним најугроженијима, понудио је буђаво парче хљеба, довољно тек толико да се преживи. Њихову покорност оправдава страх да се и то буђаво парче хљеба не изгуби. Везао их је, дакле, привидним осјећањем моћи и наличјем егзистенције како би му, захвални, заузврат помогли да што брже обogaљи остатак Тебе. Тој преосталој дјеци, најједноставније речено, згадио је политику. Убиједио их је како је она нешто чиме уопште не би требало да се замарају. Како је свака политика априори лоша политика и како се политиком баве само криминалци и демагози. Тако обликована свијест омогућила је да се модерном Тебом лако и дуго влада. Таква свијест није само урушила идеју античког полиса у модерној Теби, није само ускратила њеним грађанима једну врсту знања и једну могућност дјеловања, већ их је осакатила и за једну врсту елементарног права. То је, дакле, циљ: како би Лајеви владали што дуже неопходно је створити индиспониране, деполитизоване, пацификоване Едипе, којим ће се Лај интимно гадити, али који неће бити способни ни за шта.

Ипак, не би требало олако занемарити чињеницу да је владавина Лаја заправо владавина под Сфингом. Владавина под једном моћнијом силом којом робују и сам Лај и сви грађани Тебе. Али модерном Лају не смета да се и он некоме клања, докле год има оних који ће се клањати њему. Лајева владавина је владавина под којом већини тебанских грађана никада неће бити добро, јер Лаја грађани тебански не занимају. Он своју позицију не види као дио једне заједнице, већ као позицију која га из те заједнице издваја. Лаја занимају само бенефиције његове фотеље, али не и одговорности које та фотеља подразумева. Грађанима Тебе, међутим, потребан је неко ко је способан да надмудри Сфингу. Неко ко може да ријеша њену загонетку и тако ослободи Тебу. Тај неко морао би да буде паметнији од Сфинге, а племенитији и хуманији од Лаја. Неко ко неће богaљити своју дјецу, већ ће им помагати да постану интелектуално супериорнија. Тај неко морао би да буде представник часне интелектуалне елите која ће бранити интересе Тебе и која ће показати како је Теба полис достојан сваког поштовања. Када се неко такав буде појавио испред Сфинге, она ће сама отићи.

Да би се тако нешто уопште десило, грађани Тебе морали би да закрпе едиповске рупе у сопственој свијести, јер они нису предодређени да буду нечији робови, а Теба не постоји да би била нечија колонија. Тек када залијече кљастост сопствене свијести, тек онда ће међу њима моћи да се појави модерни Едип којег ће они бити кадри да препознају. Ту кљастост залијечиће тако што неће знати само оно што им неко каже да треба да знају и што неће проводити вријеме само онако како им неко намеће да га проводе. Међутим, да би Теба под модерним Едипом била срећна, модерни Едип не би смио да буде потпуно пресликана копија свог трагичног митског претходника. Модерни Едип, заправо, не би смио да буде трагичан, а то значи да би морао да буде без комплекса: и без свог, Едиповог, и без оног који је наслиједио од Лаја. Такав Едип био би примјер једног вансеријског споја врхунског морала, врхунске племенитости, врхунске храбрости и врхунског знања. Вансеријског споја који не страда због кљастости, већ ту кљастост превазилази и континуирано траје продужавајући свој живот кроз своје насљеднике. Такав Едип би сваку позицију на коју дође учинио моћнијом него што она сама по себи јесте. Тек под таквим Едипом и са таквом свијешћу становништво би поставило нове интелектуалне и духовне критеријуме који би живот у Теби учинили љепшим.

Марко ТОШОВИЋ